

Współpraca przygraniczna bibliotek uniwersyteckich

Słowa kluczowe: współpraca biblioteczna, biblioteka Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, Biblioteka Collegium Polonicum w Słubicach, Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego

Abstrakt: W artykule przedstawione zostały zagadnienia związane z prowadzoną w bibliotekach uniwersyteckich działalnością na rzecz rozwoju regionu oraz gromadzeniem dokumentacji dotyczącej problematyki polsko-niemieckiej. Opisana inicjatywa obejmuje swoją działalnością Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, Collegium Polonicum w Słubicach (jednostka UAM) i Uniwersytet Zielonogórski. W oparciu o staż odbyty w bibliotece Uniwersytetu Viadrina i Collegium Polonicum naświetlona została działalność i rola, jaką zajmuje w programie Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego.

Keywords: library cooperation, the Library of European University Viadrina, the Library of Collegium Polonicum in Slubice, the University Library of Zielona Gora

Abstract: The article presents the university libraries role in the regional development as well as Polish and German document collection processes. The universities in question: European University Viadrina, Collegium Polonicum in Slubice, and the University of Zielona Gora. The author, while on a trial period, made some observations on the functioning and role of the University Library of Zielona Gora.

Współpraca transgraniczna pomiędzy uczelniami jest ideą niezwykle szybko rozwijającą się. Coraz to nowe projekty i programy współpracy (m.in. ERASMUS) są doskonałym dowodem na rozwój kooperacji pomiędzy polskimi i niemieckimi ośrodkami akademickimi.

Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego już od wielu lat w sposób aktywny wspomaga uczelniane projekty naukowe, zaś program INTERREG-III-A jest doskonałym przykładem partnerskiej współpracy Uniwersytetu Zielonogórskiego z Brandenburgskim Uniwersytetem Technicznym w Cottbus. Działania prowadzone w ramach programu zmierzają do rozwoju stosunków polsko-niemieckich na płaszczyźnie województwa lubuskiego i landu Brandenburgii. W początkowej fazie współpraca Biblioteki Brandenburgskiego Uniwersytetu Technicznego w Cottbus i Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego polegała przede wszystkim na

uruchomieniu i wdrożeniu *Projektu Niemiecko-Polskiej Biblioteki Naukowo-Badawczej Brandenburgskiego Uniwersytetu Technicznego w Cottbus i Uniwersytetu Zielonogórskiego* a następnie, już po wygaśnięciu projektu, na dalszym zarządzaniu i współrealizowaniu programu.

Inicjatywa Wspólnotowa Unii Europejskiej INTERREG-Program jest finansowana ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRE), której celem jest wspieranie współpracy regionalnej w Unii Europejskiej. Realizowany w latach 2000-2006 program INTERREG III stanowi kontynuację i rozszerzenie inicjatywy INTERREG-I z okresu 1990-1993 i INTERREG-II z okresu 1994-1999. Głównym celem trzeciej edycji jest wspieranie i rozwój współpracy gospodarczej i społecznej na terenie Unii zarówno na zewnętrznych, jak i wewnętrznych granicach, a także współpraca regionów wzdłuż granic nowych państw członkowskich Unii Europejskiej. W ramach INTERREG III wydzielone zostały trzy komponenty: INTERREG-III-A współpraca przygraniczna, INTERREG-III-B współpraca transnarodowa, INTERREG-III-C współpraca międzyregionalna. INTERREG III-A Brandenburgia-Lubuskie rozciąga się wzdłuż 144 km granicy polsko-niemieckiej po obu stronach Odry i Nysy. Podstawą programu regionalnego jest wspólny dokument programowy Joint Programming Dokument (JPD) PHARE/CBC II - INTERREG-III-A Polska-Niemcy. Dokument ten definiuje następujące cele częściowe: wspieranie i współpraca transgranicznych stosunków gospodarczych; poprawa logistyki transgranicznej oraz infrastruktury komunikacyjnej; ochrona środowiska naturalnego i zachowanie potencjału przyrody; rozwój rolnictwa i trwała odnowa wsi; kształcenie i doksztalcanie w celu przystosowania do wymogów rynku pracy oraz w celu utworzenia dodatkowych możliwości zatrudnienia; wsparcie transgranicznej infrastruktury przetwarzania danych w celu utworzenia systemów informacji na poziomie regionalnym [7].

Celem współpracy Biblioteki Brandenburgskiego Uniwersytetu Technicznego w Cottbus i Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego jest wymiana informacji, mediów, doświadczeń i usług na wspólnej platformie cyfrowej oferującej użytkownikom obu środowisk akademickich dostęp do szerokiej oferty przygotowanej przez biblioteki i ich uczelnie [7]. Należy podkreślić, że pomiędzy poszczególnymi instytutami obu Uniwersytetów istnieje wiele umów kooperacyjnych, które przejawiają się w organizacji wykładów, wymianie studentów, wspólnych projektach badawczych oraz konferencjach. Dlatego w ramach programu Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG-III-A i w oparciu o profil obu bibliotek zostały połączone wirtualnie zasoby informacji [1, s. 27].

Naukowo-badawcza biblioteka cyfrowa adresowana jest głównie do studentów i naukowców, reprezentujących kierunki: informatykę, matematykę,

budownictwo, ochronę środowiska, zarządzanie i nauki ekonomiczne¹⁰. Projekt zakłada możliwość świadczenia usług dla użytkowników z wykorzystaniem specjalistycznej wiedzy i informacji poprzez pośrednictwo i udział specjalistów dziedzinowych. Korzyści z rozszerzenia przepływu informacji i wiedzy dotyczą z założenia nie tylko uniwersytetów, ale także ich regionów [4, s. 7].

Wspólnym celem obu bibliotek uniwersyteckich, w ramach programu, jest przede wszystkim realizacja działań związanych z rozwojem działu literatury technicznej. Biblioteki ponadto niezwykle aktywnie wspierają swoimi zasobami uczelniane projekty naukowe. Warto zaznaczyć, że liczba zbiorów obu instytucji jest bardzo podobna [2, s. 2-3]. Każda z nich posiada ponad 800 tys. jednostek ewidencyjnych, z czego więcej niż połowę stanowią monografie. Poza tym w ramach programu Działy Gromadzenia Zbiorów obu bibliotek przeprowadziły wymianę dokumentów własnych, publikacji uniwersyteckich i dubletów.

Na roboczych spotkaniach w obu ośrodkach akademickich omówione zostały sprawy dotyczące projektu, jego koncepcji, planu działania oraz form wymiany informacji. Pierwsze spotkanie partnerów programu odbyło się w Cottbus 17 listopada 2005 r. w Centrum Informacji, Komunikacji i Mediów (IKMZ), którego częścią jest Biblioteka Uniwersytecka Brandenburskiego Uniwersytetu Technicznego. Kolejne miało miejsce 12 czerwca 2006 r. w Bibliotece Uniwersytetu Zielonogórskiego [1, s. 26]. Niezwykle ważną sprawą było ustalenie standardów oraz kwestii technicznych dalszej współpracy, jak również sprawdzenie warunków licencji elektronicznych baz danych oraz uregulowań prawa autorskiego.

Biblioteki opracowały wspólną stronę internetową, która umożliwia użytkownikom z obu Uniwersytetów pozyskanie informacji i otrzymanie pożądaných odpowiedzi. Projekt i cały serwis usług zaprezentowane zostały na stronie internetowej w językach: polskim, niemieckim i angielskim. Dzięki wirtualnemu zgromadzeniu i stałej archiwizacji zasobów informacyjnych oraz nowoczesnym technikom komunikacyjnym do dyspozycji użytkowników oddany został duży potencjał wiedzy i informacji, prezentujący aktualny stan nauki i techniki.

Pracownicy bibliotek akademickich na bieżąco rozwiązują pojawiające się problemy na różnych płaszczyznach działania. Personel ma możliwość wzajemnego poznania środowisk zawodowych, bibliotek, ich organizacji, systemu pracy, infrastruktury i zakresu świadczonych usług. Poznaje także uczelnie z ich specyfiką i umiejscowieniem w środowisku regionalnym i w kraju. Platforma komunikacyjna, umożliwiająca wymianę informacji na płaszczyźnie naukowej oraz bibliotekarskiej, określa zasięg i zakres współpracy wspierającej transgraniczne kontakty obu Uniwersytetów [1, s. 27]. Zainteresowani czytelnicy mogą przeszukiwać katalogi bibliotek, korzystać z bezpłatnych baz i banków danych, e-czasopism, prac

¹⁰ Podczas gdy Brandenburski Uniwersytet Techniczny w Cottbus specjalizuje się w badaniach i nauce z dziedziny nauk przyrodniczych i technicznych, na Uniwersytecie Zielonogórskim proponowane są również kierunki humanistyczne.

doktorskich, bezlicencyjnych multimedialnych materiałów do nauki i nauczania oraz e-learningu, a także innych wydawnictw elektronicznych. Wirtualna Niemiecko-Polska Biblioteka Naukowo-Badawcza oferuje przegląd czasopism elektronicznych współpracujących ze sobą bibliotek partnerskich. Z powodu umów licencyjnych zamawianie kopii artykułów z czasopism jest możliwe tylko w ramach Wypożyczalni Międzybibliotecznej i ograniczone do wersji drukowanej danego czasopisma. Biblioteka Uniwersytecka w Cottbus prenumeruje oprócz 1047 czasopism w wersji drukowanej, także 1144 w wersji elektronicznej z prawem dostępu do pełnych tekstów dokumentów. Biblioteka Uniwersytecka w Zielonej Górze posiada 1440 czasopism drukowanych oraz ok. 17 tys. czasopism elektronicznych. Do dyspozycji czytelników jest ponadto cały księgozbiór biblioteczny, z którego można korzystać w ramach wysyłkowej Wypożyczalni Międzybibliotecznej. Artykuły z czasopism mogą być przesyłane drogą mailową w formie kopii elektronicznych.

Po wprowadzeniu do bibliotek niemieckich zautomatyzowanej Wypożyczalni Międzybibliotecznej zaproponowano użytkownikom komfortową usługę, samodzielnego wyszukiwania i zamawiania mediów z innych bibliotek. Jeżeli miejscowa placówka nie posiada poszukiwanych dokumentów, użytkownik może zamówić je poprzez katalog zbiorczy bibliotek naukowych Berlina i Brandenburgii (KOBV) z innego punktu, który dysponuje poszukiwanymi materiałami. Po zatwierdzeniu przez użytkownika zamówienia danej pozycji w Wypożyczalni Międzybibliotecznej zostaje ono automatycznie przekazane do posiadającej ten dokument biblioteki z Konsorcjum Bibliotek Berlin-Brandenburgia lub innej biblioteki niemieckiej, należącej do tego systemu¹¹.

Wspólnym obszarem działania jest też wymiana informacji naukowej z planowaną, atrakcyjną dla polskiego użytkownika, możliwością korzystania ze światowego serwisu informacyjnego *QuestionPoint*. Ponadto przewidziane są wycieczki po Bibliotece i szkolenia dla użytkowników w języku ojczystym partnerów. Oferowane są takie szkolenia jak:

- Wprowadzenie do wyszukiwania informacji w portalu biblioteki InfoGuide;
- Wprowadzenie do wypożyczalni międzybibliotecznej i elektronicznego dostarczania tekstów Subito;
- Wprowadzenie do katalogów zbiorczych i baz danych;
- Wprowadzenie do elektronicznej biblioteki czasopism;
- Wprowadzenie do informacji specjalistycznej;
- Wprowadzenie do korzystania z norm i reguł technicznych.

¹¹ Jedyną niedogodność wiąże się z dłuższym oczekiwaniem na realizację zamówienia. Za każde zamówienie w Wypożyczalni Międzybibliotecznej pobierana jest, zgodnie z cennikiem, opłata. W ramach zagranicznej Wypożyczalni Międzybibliotecznej użytkownik może ponieść dodatkowe koszty. W czasie trwania projektu INTERREG-III-A koszty przesyłki w bezpośredniej Wypożyczalni Międzybibliotecznej były finansowane ze środków projektu.

Ciekawą propozycją okazał się projekt **Europejskiego Centrum Naukowego** (ECN) [3] zorganizowany ze środków Unii Europejskiej w ramach programu INTERREG-III-A dla Brandenburgii i województwa lubuskiego [5]. Centrum było polsko-niemiecką ponadgraniczną jednostką naukową działającą w latach 2002-2007¹². Instytucja ta składała się z czterech działów: Kolegium Naukowego, Transgranicznego Centrum Językowego, Polsko-Niemieckiego Biura do Spraw Kształcenia i Studiów Zaocznych oraz Polsko-Niemieckiego Centrum Dokumentacji i Mediów. Jego zadania koncentrowały się na zagadnieniach związanych z badaniami naukowymi, dotyczącymi problemów istotnych w obliczu wejścia Polski do Unii Europejskiej, kształceniem podyplomowym (m.in. prowadzenie kursów językowych dla mieszkańców regionu przygranicznego), rozwojem regionu oraz gromadzeniem, opracowaniem i udostępnieniem dokumentów, literatury i mediów związanych z problematyką polsko-niemiecką¹³.

Europejskie Centrum Naukowe zajmowało się doradztwem i pośrednictwem w dziedzinie informacji fachowej, gromadzeniem tzw. szarej literatury i innych dokumentów dotyczących problematyki polsko-niemieckiej, tak aktualnych, jak też widzianych w aspekcie historycznym. Do zbiorów należą: materiały konferencyjne i kongresowe, publikacje szkół wyższych, instytutów naukowych, dokumentacje robocze; analizy, sprawozdania i dokumentacje dotyczące szczególnie problematyki kulturalnej, gospodarczej i administracji publicznej regionu; sprawozdania i dokumentacje badawcze; dokumentacje projektów i inicjatyw w regionie; rozprawy, artykuły i dokumentacje prasowe należące do naszego obszaru tematycznego; książki adresowe; media audiowizualne.

Celem Centrum było wspieranie polsko-niemieckiej wymiany informacji, współpracy i kooperacji z różnych dziedzin życia, jak również dostosowywanie polskiego systemu gospodarczo-prawnego do standardów Unii Europejskiej. Działalność informacyjno-doradcza obejmowała udzielanie informacji w zakresie: projektów i inicjatyw realizowanych w regionie, placówek naukowych, instytutów, stowarzyszeń, organizacji po obu stronach granicy; instytucji, do których można się zwrócić w celu uzyskania informacji o dotacjach z Unii Europejskiej, jak też innych środkach na cele badawcze lub rozwojowe w regionie; seminariów, konferencji, zjazdów, imprez kulturalnych. Collegium Polonicum, jako wspólna placówka naukowo-badawcza dwóch uniwersytetów (Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we

¹² Projekt „Polsko-Niemieckie Centrum Dokumentacji i Mediów” zakończył swoją działalność z dniem 30.06.2007. Dokumentacja Projektu przekazana została do Biblioteki Collegium Polonicum, która w ramach swoich możliwości kontynuować będzie pracę Centrum.

¹³ Do tematów znajdujących się w obszarze zainteresowań Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego należą m.in.: historyczne aspekty regionu przygranicznego z uwzględnieniem ich wpływu na rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny; aktualny rozwój w dziedzinie gospodarki, kultury i prawa w regionie przygranicznym; rozszerzenie Unii Europejskiej i społeczny wymiar tego procesu po obu stronach granicy; proces transformacyjny w Polsce i dostosowanie polskiego systemu gospodarczo-prawnego do standardów unijnych; migracja siły roboczej; ochrona dóbr kultury w regionie; komunikacja interkulturalna; polsko-niemieckie sieci powiązań (firm, instytucji, fachowców branżowych).

Frankfurcie nad Odrą oraz Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu) udostępniała Centrum Dokumentacji i Mediów nie tylko pomieszczenia, ale także – razem z tymi Uniwersytetami – stanowiło jego bazę dokumentacyjną [6].

Centrum Dokumentacji i Mediów w swojej działalności wykorzystywało dostęp do katalogów, zasobów i wiedzy fachowej bibliotek Collegium Polonicum, Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą łącznie z działającym przy niej Europejskim Centrum Dokumentacyjnym Unii Europejskiej, jak również Biblioteką Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

W oparciu o tego typu sprawdzony projekt i posiadane już doświadczenie, od dłuższego czasu prowadzone są przygotowania do uruchomienia kolejnego programu międzyuczelnianego na poziomie bibliotek. Obejmować ma on biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego, Collegium Polonicum i Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą.

Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego, w ramach archiwizacji materiałów dotyczących regionu i „szarej literatury”, zaproponowała dygitalizację dokumentów w Zielonogórskiej Bibliotece Cyfrowej. Podobnie, jak w projekcie realizowanym z Uniwersytetem Technicznym w Cottbus, wyszukiwanie danych będzie prowadzone automatycznie jednocześnie w katalogach bibliotecznych we wszystkich bibliotekach partnerskich. Uruchomiona zostanie możliwość korzystania z baz danych zgodnie z zasadami licencji, jak również bezpośrednia Wypożyczalnia Międzybiblioteczna pomiędzy bibliotekami.

Korzyści z rozszerzenia przepływu wiedzy i informacji dotyczą nie tylko uniwersytetów, ale także całego regionu. Polsko-niemiecka biblioteka naukowo-badawcza tworzy znaczący fundament dla współpracy międzynarodowej promując wymianę wiedzy oraz przyczyniając się do rozwoju regionu przygranicznego w Europie. Portal oparty na nowoczesnej technologii komunikacyjnej oraz technologii przetwarzania i wyszukiwania informacji, budowany jest w taki sposób, aby był pomocny mieszkańcom, kadrze naukowej i studiującym po obu stronach granicy.

Bibliografia

1. ADASZYŃSKA Ewa. Biblioteka Uniwersytecka. Polsko-niemiecka współpraca bibliotek. In *Sprawozdanie z działalności w roku akademickim 2005/2006*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2006, s. 152-171.
2. ADASZYŃSKA Ewa. Powitanie. In *Niemiecko-Polska Biblioteka Naukowo Badawcza Brandenburgskiego Uniwersytetu Technicznego Cottbus i Uniwersytetu Zielonogórskiego*. Cottbus: Brandenburgische Technische Universität Cottbus, 2007, s. 20.
3. *Europejskie Centrum Naukowe* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.ewz.euv-ffo.de/>. Stan z dnia 22.04.2010.
4. KIRSTEN Cornelia. INTERREG-III-A-Projekt "Deutsch-polnische Studien- und Forschungsbibliothek der BTU Cottbus und der Universität Zielonogórski". *BTU Beacon: international student news* [Dokument elektroniczny]. 2006, nr 5, s. 7. Tryb

dostępu: <http://www.tu-cottbus.de/btu/fileadmin/uploads/aaa/files/BeaconNo5.pdf>.
Stan z dnia 23.04.2010.

5. KWIATEK-MACK Celina. *Od bibliotekarza i dokumentalisty do brokera informacji* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat17/>. Stan z dnia 22.04.2010.
6. *Polsko-Niemieckie Centrum Dokumentacji i Mediów. Serwis informacyjny* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.ewz.eu-frankfurt-o.de/DPDMZ/html_pl/i_start_pl.html. Stan z dnia 19.04.2010.
7. Projekt „*Niemiecko-Polska Biblioteka Naukowo-Badawcza Brandenburgskiego Uniwersytetu Technicznego Cottbus i Uniwersytetu Zielonogórskiego* [Dokument Elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.tu-cottbus.de/projekte/pl/interreg/projekt/>. Stan z dnia 20.04.2010.
8. *Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://zbc.uz.zgora.pl/dlibra>. Stan z dnia 20.04.2010.